

דומה הדבר ללא סילקוהו מהאש ונמשך ע"י בישול ישראל, שלא חל עליו בשלב ראשון תורת בישול נכרי לאיסור, ע"כ בהעשות המשך הפעולה להכשירו לאכילה ע"י ישראל, הר"ז מותר לדעתו.

המסקנה היא: אבקת תפוז"א שבתהליך הראשון שלה היתה מיובשת, ואינה ראוי לאכילה אלא ע"י טיגון נוסף, מותרת לכל הדעות, ואין עליה איסור בישול עכו"ם.

ויש להוסיף שגם הדעה שהובאה במו"מ מערוך השולחן, שקובע שתפוז"א אינם בגדר עולים על שלחן מלכים, אין לבטל במחי יד. שכן דבריו ברורים שם בטעמם שכי' בזה"ל: "ואם בישל עכו"ם אותם רק במים בלבד או אפה אותם מותר לאכלם, בידוע שהיא אכילה פשוטה ורק דלת העם אוכלים אותה וכו'". כוונתו לומר שתפוז"א בצורתם הטבעית, ללא תיקון ע"י שומנים שונים וכיו"ב אכן אינם עולים על שלחן מלכים לא בתור "ללפת בהם את הפת" ואף לא בתור פרפרת. והגזירה לא היתה אלא בסוג אוכל שמצד עצמו מבלי צורך בתיקונים, ראוי לעלות על שלחן מלכים, וע"כ תפוז"א אינם בכלל הגזירה.

סימן קיד: יציאה לחו"ל לשם מטרה לימודית

כידוע, משרד החינוך מארגן סיורים לתלמידי בתי ספר למטרות שונות:

- (א) להעמיק את תודעת השואה ע"י ביקור במקומות שם נהרגו אחינו הי"ד בידי הצורר ימ"ש.
  - (ב) ביקורים באתרים היסטוריים להרחיב את ידיעת התלמידים והשכלתם במקצוע היסטוריה.
  - (ג) המצאות בארצות חוץ כדי לשפר את השליטה בשפות של מדינות אלו.
- עתה, נשאלת השאלה, האם יש להתיר סיורים אלו לאור ההלכה האוסרת את היציאה מארה"ק?

א.

ברמב"ם פ"ה מה' מלכים ה"ט: "אסור לצאת מא"י לחו"ל לעולם אלא ללמוד תורה או לישא אשה או להציל מן העכו"ם ויחזור לארץ. וכן יוצא הוא לסחורה". ע"כ.

ובכ"מ שם: "אבל יוצא הוא לסחורה, נתבאר בסמוך". וכוונתו למש"כ הרמב"ם לעיל מזה לענין חזרה למצרים (ה"ז וה"ח): "...אסור להתישב בה וכו'. מותר לחזור לארץ מצרים לסחורה ולפרקמטיא." וכתב שם בכ"מ שהוא מירושלמי, שהוא בר"ף שלהי סנהדרין. ומפרש הכ"מ שמשם למד הרמב"ם לכל איסור יציאה לחו"ל, ומק"ו. וכ"כ כונת הרדב"ז שם.

אכן לכאורה אין ראיה מהירושלמי לנידון יציאה לחו"ל. דהנה הגר"א (או"ח סי' תקל"א סק"ח): "וגם משמע בירושלמי שאין איסור יציאה אלא לכהן דוקא וכו' אבל בגמרא שלנו לא משמע כן, ע"כ. והיינו לפ"מ שגורס שם בירושלמי "מענתה כהן שיצא לחו"ל". ואעפ"י שברא"ש (פ"ג דמו"ק סי' א') הגירסא בירושלמי "מענתה כיון שיצא לחו"ל", נראה שהגר"א דייק שהגירסא הנכונה היא "כהן" מהמשך הירושלמי שם: "חד כהן אתא לגבי דר"ח וכו'", דל"ה למה הו"ל להדגיש "כהן".

[לכאורה היה אפ"ל עוד שהדיוק הוא גם ממה שאמר שם לעיל מזה בדעת ר' יהודה דס"ל שהבא ממדינת הים אסור לו להתגלח ר"י כדעתיה, דר"י אמר אסור לפרש לים הגדול (משום סכנה, הגר"א). הרי שלא מצד יציאה לחו"ל אסרו ההפרשה לים הגדול, ושי"מ שאין איסור יציאה לחו"ל אלא לים הגדול ומצד סכנה וכנ"ל. אך זה אינו, שהרי דעת ר' יהודה מפורשת היא (גיטין ח.): "כל שכנגד א"י הרי הוא כא"י שנאמר: וגבול ים והיה לכם הים הגדול" וכו'. א"כ הרי אפ"ל דדוקא נקט מפרש לים הגדול מצד איסור הסכנה, שאילו מצד יציאה לחו"ל אין כאן לר"י לטעמיה. ע"כ צ"ל כנ"ל.]

א"כ הרי אין ללמוד מהירושלמי, דקאי לענין חזרה למצרים מצד איסור התורה לשוב למצרים, לענין האיסור לצאת לחו"ל, לפי הגמרא שלנו. שהרי חזרה למצרים אינה אסורה מן התורה אלא לשם התישבות קבע כמבואר בדברי הרמב"ם בא"ד: "ואין אסור אלא להשתקע שם". ומאחר שיציאה לסחורה אינה אלא יציאה לשעה אין בזה איסור. משא"כ היציאה לחו"ל לפי הגמרא שלנו אסורה גם היציאה הארעית, כמש"כ הרמב"ם הנ"ל: "אלא ללמוד תורה או לישא אשה או להציל מן העכו"ם ויחזור לארץ", הרי שגם להציל מן העכו"ם אין היתר אלא ע"מ לחזור, ואילו יציאה ארעית אחרת לא הותרה, מנלן להתיר יציאה לשם סחורה, שזו אינה אלא להרוחה?

ובשלמא אילו היתה שיטת הירושלמי כבבלי לאיסור יציאה לחו"ל לכו"ע, כי אז היה אפ"ל שהדיוק הוא לפי הני שיטות שהאיסור לחזור למצרים אינו אלא מא"י (עיי"ש ברדב"ז והג"מ), כי אז היה אפשר שפיר להוכיח מזה שהותר לחזור למצרים לסחורה, שהוא מא"י, דשי"מ שלסחורה מותר לצאת לחו"ל, ומכש"כ ממצרים. אבל מאחר דלירושלמי אין כלל איסור יציאה לחו"ל, אלא למצרים גרידא. א"כ שם הוא הדיון רק לענין איסור התורה של מצרים, ואיך נלמד מזה לשיטת הבבלי בענין היציאה לחו"ל, שהוא גם איסור ארעי וכנ"ל, פרט לאלו שנמנו להיתר, וביניהם הרי לא נזכר סחורה. אדרבא פשטא דמילתא שלא הותר אלא להציל מן ההפסד, אבל לא להביא רווחים, בפרט שביציאה לסחורה ההיתר הוא אפילו אם יש לו למזונותיו, דהרי לא חילק מזה, וכפי שנביא עוד להלן בע"ה שודאי הדיון כן.

ב.

ע"כ נראה ברור שמקורו של הרמב"ם מהגמרא מו"ק ר"פ אלו מגלחין, ולפי פ"י הראב"ד שם. והכי איתא התם: "ואלו מגלחין במועד הבא ממדינת הים" וכו'. ובגמרא שם קאמר עלה: "הא דלא כר' יהודה דתניא ר"י אומר הבא ממדינה לא

יגלח מפני שיצא שלא ברשות". ומוקי התם לפלוגתייהו ביצא להרוחה, דאילו למזונות לד"ה מותר, ולשוט דהיינו "לשוט בעולם ולראותו" (רש"י) לד"ה אסור.

ובפ"י הגמרא נחלקו רש"י והראב"ד, דלרש"י הכונה: שלא ברשות אחרים (דהיינו מצוה) אלא ברצון עצמו. ולפ"י הי"ז מתפרש גם מחו"ל לחו"ל או בא"י עצמה. ופלוגתייהו בהרוחה הוא בע"כ דלרבנן גם להרוחה הוי מצוה.

אכן הראב"ד מפרש לה ביצא מא"י לחו"ל, ו"שלא ברשות" הכונה - באיסור. והובאו דבריו בריטב"א ובנמוק"י וברא"ש שם, וכן מפרש בשיטת הריב"ב על הרי"ף. ומבואר בדברי הראשונים הנ"ל דלהלכה נקטינן כרבנן דר"י, דאף ביצא להרוחה הוי נמי יצא ברשות. הרי לשיטת אלה מפורש יוצא דינו של הרמב"ם מסוגיא זו שכל לסחורה, ואפילו להרוחה מותר לצאת מא"י לחו"ל. א"כ פשוט שמכאן מקור לדברי הרמב"ם שמותר לצאת לסחורה, בכל אופן, גם כשזה להרוחה.

ושיטה זו הובאה גם להלכה בשו"ע (או"ח סי' תקל"א ס"ד) לענין היתר תגלחת בחוה"מ שהוא גם בחוזר ממדה"י לא"י "והוא שלא יצא מא"י לחו"ל לטייל". הרי להלכה שגם לצאת לסחורה להרוחה מותר מא"י לחו"ל. ועיין בטור הלשון מבואר יותר שההיתר הוא גם "כשהלך להתעשר".

ג.

והנה נידון דשאלתנו שהציאה היא למטרות לימודיות, להעמיק הידיעות בשטחים שונים, ובפרט לשם התרשמות ישירה מהמקומות שבהם התרחשה השואה הגדולה באבדן חלק גדול של ישראל, נראה פשוט שלא גרע מיציאה להרוחה, ואינו דומה ליוצא לשוט "כדי לשוט בעולם ולראותו", שאין לפניו אלא מטרת תענוג בעלמא.

ולענין מטרה לימודית לכאורה יש להבחין, אם הכונה להסתייע בזה לשם לימוד מקצוע שממנו יתפרנס בעתיד, דפשוט דבכה"ג הי"ז בכלל סחורה ממש, דלימוד מקצוע הוא מחובות שמוטלים על האב כלפי בנו (קידושין כ"ט.), והיא מצוה, כמבואר ברש"י כתובות (ה. ד"ה ללמדו אומנות). ונראה לפ"י שהוא גם בגוונא שאינו נצרך לידיעות אלו באופן ישר למקצועו, אלא שהוא נצרך ללימודו כדי לקבל תעודה מתאימה שלפיה יוכל ללמוד המקצוע שצריך, ג"ז בכלל סחורה הוא, כיון שבאופן אחר לא יוכל להגיע ללימוד האומנות שממנה יתפרנס. אכן אם אין זה אלא לשם העשרת חיותיו יש לדון שאין זה אלא כמו לשוט, דגם שם הוא עושה זאת להנאתו ולא הותר אלא כשזה נצרך לפרנסתו כנ"ל.

ברם נראה שזה נכון לפ"מ שהסביר ההלכה במג"א שם (סק"ז) שיצא להרויח או לראות פני חבריו שרי דמיקרי מצוה. אכן לעני"ד טעמו של הראב"ד וכל הני דנקטי כוותיה לדינא הוא לא מטעם דהחשיבו הרוחה למצוה אלא מטעם אחר וכמו שיבואר להלן בע"ה בחילוק בין היוצא להרוחה ליוצא לשוט.

ד.

והנה ראשית יש להעיר, שלפי הבנה זו המחבר בשו"ע סותר את עצמו בפסקיו. דבסי' תקל"א הנ"ל שדן לענין היתר גילוח הביא הלכה זו להיתר בסתמא וללא כל חולק, שהבא ממדה"י בחוה"מ מותר לגלח "והוא שלא יצא מא"י לחו"ל לטייל". והוא לפ"מ שהביא בב"י שם להכריע כפי הראב"ד עפ"י הירושלמי.

ואילו לענין לצאת בערב שבת בשיירה בסי' רמ"ח, שהותר ביוצא לדבר מצוה, לא הביא דוגמא אלא בעולה לא"י, ואילו הרמ"א שם הוסיף בשם "יש אומרים" שגם לסחורה ולראות פני חבריו הכל חשוב דבר מצוה. ובב"י על הטור הביא זאת בשם ר"ת ועוד כמה ראשונים אולם הסיק שם דנראה לו שאין כל הפוסקים מודים לר"ת בזה וכן הוכיח מהרא"ש והרי"ף, שעפ"י סתם שם ולא הביא כלל דעת ר"ת. ואף הרמ"א לא הביאה אלא בשם יש אומרים. וזה לכאורה תמוה.

ובדברי ר"ת עצמו לענין היוצא בשיירה יש לעני"ד לשים לב לנוסח דבריו כפי שהובאו במרדכי לבין מה שהעתיק משמו בטור. דז"ל במרדכי (שבת סי' רנח): "לדבר מצוה מפליגין, ופירש ר"ת דלכאורה סחורה חשיב דבר מצוה וכו' כדאמרין פ"ק דקידושין, ראה חיים - זו אומנות, ואמרין נמי והודעת להם את הדרך זה בית חייהם, ופיר' שיחיו מהאומנות וכו', אך אם הולך לטייל זהו דבר הרשות." ע"כ. הנה מתוך מה שכל ההסתמכות של ר"ת הוא על החיוב של לימוד אומנות, נראה שהמדובר אינו אלא על היוצא למזונותיו, ולא על היוצא להרוחה, כי מה"ת לכלול זאת בכלל החיוב של לימוד אומנות. וכי מחויב הוא לטרוח ולטפל בכדי שיעשיר? ובמשנה שלהי קידושין שנינו: "ר"מ אומר לעולם ילמד אדם את בנו אומנות נקיה וקלה, ויתפלל למי שהעושר והנכסים שלו, וכו', שאין עניות מן האומנות ולא עשירות מן האומנות, אלא הכל לפי זכותו". אכן בחיד' א"ש (על המרדכי) שם בשם המהר"ם מביא מרבינו יואל הלוי ובנו הראב"ה שהחזיקו דברי ר"ת מר"פ אלו מגלחין: "לשוט כו"ע ל"פ דשלא ברשות הוא, למזונות כו"ע ל"פ דמותר, כי פליגי להרוחה, מר מדמי לה לשוט ומר מדמי לה למזונות". נראה שבאו לסייע לו מרבנן דנקטינן כוותיהו וכנ"ל, ולדידהו אפילו להרוחה הוי כמזונות ומותר משום דחשיב כיוצא למצוה. אבל ר"ת עצמו לא הביא משם ראיה לדבריו. ומזה נראה לכאורה דס"ל דמשם אין ללמוד. ועוד יתבאר להלן דעתו. ועכ"פ הן לכאורה ברור משם אליבא דכו"ע דיוצא למזונות הוי מצוה, וגם ר"י מודה. בכל אופן לשונו של ר"ת מורה שהמדובר ביוצא למזונות דוקא ולא ביוצא להעשיר. ובסיום דבריו לא נאמר שם אלא שאם הולך לטייל זהו דבר הרשות. והיינו שזה ודאי הוא דבר הרשות, אבל יוצא להרוחה לא הזכיר, וכנראה לא פסיקא ליה הא. אכן בטור שהעתיק דבריו בסי' רמ"ח כ' וז"ל: "ולענין דבר מצוה פרי"ת שכל מקום שאדם הולך או לסחורה או לראות פני חבריו, חשיב הכל דבר מצוה, ואין חשובה דבר הרשות אלא כשהולך לטייל", ע"כ. לשון זה מורה בבירור שגם סחורה דלהרוחה כלולה בכלל דבר מצוה, שלא הוציא מן הכלל אלא הולך לטייל בלבד.

ודברי הב"י שם, שמוכיח שכל הפוסקים אין מודים לר"ת, סובבים לפי נוסח דברי ר"ת כפי שהובאו בטור. דהוא הוכיח זאת ממה שהוצרכו לחפש טעמים למה שנהגו עכשו להפליג בים בע"ש "ותפ"ל משום דכל ההולכים בספינות אינם מפליגים אלא לסחורה או לראות פני חבריהם ולא לטייל". וזהו רק לפ"מ שדברי ר"ת הם גם במפליג להרוחה, דהרי ודאי

רבים ישנם שמפליגים להרוחה ולא רק למזונותיהם, א"כ לפי נוסח הדברים במרדכי שפיר הוצרכו לחפש טעמים להיתר. וכן שאר ההוכחות שלו אינן אלא לפי נוסח הטור עי"ש. אכן פשטות דברי ר"ת לפי המרדכי מורים שלחלק יצא בין סחורה למזונות, לסחורה דהרוחה, ולא התיר אלא סתם סחורה שבזמניהם לפי צוק העתים היתה בעיקרה למזונות. וזהו שהחשיב למצוה. וע"כ לא הביא מהא דר"פ אלו מגלחין, שאם יפרש הטעם מצד מצוה הרי היה ניתן להוכיח משם שגם להרוחה זה מצוה, לפ"מ דקיי"ל כרבנן. אכן הא ודאי טעמא בעי, דלכאורה משם ראייה חזקה. גם יש להבין מ"ט דהני דפליגי עליה דר"ת.

ה.

ונביא בזה דברי הגר"א בביאורו לענין גילוח בחוה"מ, שבשו"ע מתיר גם למי שיצא מא"י לחו"ל, בתנאי שלא יצא לטייל. וז"ל הגר"א שם: "גמרא שם א"ר לשוט וכו'. וכ"כ הרא"ש בשם הראב"ד שכן משמע בירושלמי. וצ"ע דבירושלמי משמע להיפך. וז"ל הירוש' שם: תניא בשם ר"י הבא ממדה"י אסור לו לגלח, ר"י כדעתו דר"י אסור לפרוש לים הגדול. מעתה כהן שיצא לחו"ל הואיל ויצא שלא ברצון חכמים אסור לו לגלח, חד כהן אתא לגבי ר"ח א"ל וכו' שמעון בר בא וכו' ". משמע דר' (דר"י?) מיירי שלא בחו"ל. והטעם כמ"ש דאסור לפרוש לים הגדול משום סכנה. וגם משמע בירושלמי דאין איסור לצאת לחו"ל אלא ככהן וכו'. ע"כ.

פשטות דבריו שמקשה על הרא"ש במה שמסתמך על הירושלמי בפירוש הגמרא דילן שהמדובר בדברי ר' יהודא ביוצא מהארץ לחו"ל, בעוד שלפי הירושלמי אין בכלל איסור לצאת לישראל מהארץ לחו"ל, ודברי ר"י הם מצד איסור אחר דהפלגה בים הגדול מחמת הסכנה.

אך אם כן הדברים, אין מובנת השגתו כלל. דלכאורה עיקר מה שבא להוכיח הוא בנוגע להגדרה של "שלא ברשות" שבדברי ר"י, שלרש"י הכונה לא שיש בזה איסור, אלא שאין כאן עליו מצוה וחייב לצאת ולא יצא "אלא ברצון עצמו" כמבואר שם ברש"י.

ויוצא שלפ"ז, אין היתר לגלח אלא כשיצא למצוה. ורבנן המשוים הרוחה למזונות סברי בע"כ שגם להרוחה הוי מצוה. (וטעמא דמילתא, אולי משום שע"ז יוכל להרבות בצדקה וגמ"ח, וכן כי אולי יהא בידו למשמרת לשלא ימצא כדי סיפוקו). ולפ"ז לשוט דהיינו לטייל להנאתו, שאין בזה מצוה כלל וכלל גם בא"י עצמה או בחו"ל עצמה ממקום למקום אסור לכו"ע.

ואילו לשיטת הראב"ד ד"שלא ברשות" הכונה שיצא באיסור, נמצא דרך היכא שעושה איסור ביציאתו הוא שלא הותרה לו התגלחת משא"כ בשלא עבר באיסור גם אם לא עשה מצוה מותר. ועפ"ז כ' שם בנמוק"י וכן בטור דלדעה זו המטייל בארץ או בחו"ל עצמה ממקום למקום מותר לו, כשחוזר למקומו, לגלח בחוה"מ, כיון דלא עבד איסורא. ובזה בא הרא"ש להוכיח שהפירוש של "שלא ברשות" הוא כהראב"ד ולא כרש"י, דהרי הירושלמי פירש בזה דר' יהודא אזיל לשיטתיה דסובר שאסור להפליג בים הגדול. הרי לנו מזה שהאיסור לגלח הוא רק בגוונא דעביד איסורא. ומינה אפשר להוכיח לשיטת הבבלי דס"ל שיש איסור יציאה לחו"ל גם לישראל, שדברי ר"י מתפרשים בפשוטם לגבי כל חו"ל, ולא מטעם איסור ההפלגה לים הגדול, אלא מצד איסור היציאה לחו"ל. אבל עכ"פ אנו שומעים מהירושלמי כהראב"ד שגם ביצא לטייל מותר לגלח בגוונא שלא עביד איסורא ביציאתו. א"כ דברי הגר"א לכאורה צ"ע.

ו.

ונראה כונת דבריו כך, דלפי מה שהבבלי לא העמיד המחלוקת כהירושלמי לענין איסור ההפלגה לים הגדול, דאין כאן יציאה לחו"ל כלל לדעת ר"י דס"ל כנ"ל דים הגדול דינו כא"י, ומעמידה ביוצא להרוחה משמע דהבבלי נוקט דאין להתיר תגלחת אלא בשיצא למצוה דוקא, דאל"ה הוי מוקי לה נמי כהירושלמי, ואילו מחלוקת דהרוחה שייכא יותר לענין הפלגה בע"ש, דהרי לניד"ד ל"צ להא דהוי מצוה ביציאתו, אלא סגי בזה שאין עבירה, וא"כ יותר מתאימה הדוגמא של מפליג לים הגדול. אלא מוכח מזה דגמרא דילן ס"ל דרק באיכא מצוה יש להתיר, ויצא "שלא ברשות" הכונה כרש"י דהיינו שלא יצא אלא לדעת עצמו, דלפ"ז זה מתאים אם נפרש שאין המדובר ביצא מא"י לחו"ל אלא ביוצא ממקום למקום בחו"ל או בארץ כשלא היה יכול לגלח לפני כן. זה נראה תוכן השגתו. אולם לעני"ד דברי הראב"ד לא מתפרשים כמו לפי רש"י, אלא שלדעתו המחלוקת היא אם חכמים אסרו כל יציאה שלא לצורך הכרחי כגון הרוחה, דלדעת ר"י רק יציאה לצורך ממש הותרה, ואילו לרבנן גם יציאה להרוחה בכלל לצורך תחשב והותרה, אעפ"י דמצוה ודאי דאין ביציאה להרוחה גם לדעת רבנן, לא נאסרה לדידהו אלא יציאה לשם טיול בלבד.

וטעמא דמילתא נראה, שיציאה לטיול הרי זה משום גילוי דעת של החשבת חוץ לארץ, שכן לשם תענוג ממראות חוץ לארץ ומהנאה מהדברים המצויים שם, ואינם בא"י, הוא יוצא. ויש בזה משום העדפת חוץ לארץ על ארץ ישראל, וזלזול במתנת אלקים שהיא ארץ הבחירה אשר אויר נשמות אויר ארצה. וכיו"ב מצינו לענין "בל תחנם" שאמרו בגמרא ע"ז (כ.): "אסור לאדם שיאמר כמה נאה נכרית זו". וע"כ תענוג זה, אעפ"י שגם זה אפשר היה לומר שהוא לצורך לא פחות מאשר סחורה דלהרוחה בכדי להעשיר, אלא שתענוג זה מחוץ לארץ הוא שאסרו חכמים.

ומעתה אין מקום לטענה שלא נחלקו חכמים ור"י לענין יוצא בשיירה, שכן כנ"ל אין בזה משום מצוה אליבא דכו"ע ואין מחלוקת זו נוגעת אלא לענין יציאה לחו"ל בלבד.

ז.

וא"ש לפ"ז מה שר"ת לא הביא להוכיח לדעתו דלסחורה הוי מצוה מהא דאלו מגלחין, דס"ל ג"כ כשיטת הראב"ד, והוא דמותר להרוחה לא משום מצוה התירו, אלא כל לצורך מותר. וממילא אין גם ראייה ממה שגם לר"י מותר יציאה

